

Молодший шкільний вік

МОЛОДШИЙ ШКІЛЬНИЙ ВІК – період у житті дитини від 6/7 до 10/11 років, пов'язаний із навчанням у початковій школі та обумовлений особливостями її психічного й фізичного розвитку; період середини та завершення дитинства. Дитина М. ш. в. починає опановувати новий вид діяльності – навчання, одночасно витрачаючи багато часу й енергії на гру. Оманл. спокій приховує латентну підготовку до підліткового віку. У цей час закладаються підвалини для успіш. проходження пубертат. періоду (статевого дозрівання), а отже, набуття влас. ідентифікації. М. ш. в. найбільш піддатл., пласт. та відкритий до вихов. впливів (наслідування), адже дитина готова беззастережно довіряти своїм авторитетам. Характер. особливістю дітей цього віку є міфол. свідомість – переплетення реал. та вигаданого. Однак за умови ускладнення соціалізації дитини є небезпека гальмування її твор. здібностей. Залежно від особливостей гальмування виділяють 3 групи: орієнтація на помилки; невпевненість у собі; скорочена життєва перспектива (ситуат. інтереси). Іноді вони закладаються ще в дошкільному віці. М. ш. в. – період формування оцінок, ставлення до влас. дій та початок засвоєння наук. понять. Діти в цьому віці надзвичайно активні й допитливі. Поняття «М. ш. в.» виокремили у 20 ст., у різних системах вікової періодизації його називали по-різному: дитинство постій. зубів (концепція П. Блонського, 1922); стадія конкрет. операцій (концепція швейц. психолога Ж. Піаже, 1923); М. ш. в. (періодизації Л. Виготського, 1927 та Д. Ельконіна, 1971); стадія латентності, вправність і неповноцінність (концепція амер.-нім. психолога Е. Еріксона, 1950); страх покарання, сором перед людьми, які оточують (концепція амер. психолога Л. Колберга, 1963); 3-я фаза розвитку людини – дитинство (концепція амер. психолога Дж. Біррена, 1964); раннє шкіль. дитинство (концепція англ. психолога Д. Бромлей, 1966); стадія початк. шкіль. освіти (концепція франц. психолога Р. Заззо, 1968); персоналізація, стадія прийняття – отроцтва (концепція рос. психолога В. Слободчикова, 1991); середнє дитинство (концепція амер. психолога Г. Крайг, 1996); дитинство (концепція амер. психолога В. Квінн, 2000). Період від 6-ти р. характеризується рівномірністю росту організму дитини, що триває переважно до 9-ти р. у дівчаток і до 11-ти – у хлопчиків. Дівчатка після 9-ти р. випереджають у рості хлопчиків. Кістково-м'язовий апарат молодших школярів відзначається гнучкістю і пластичністю, оскільки в їхніх кістках ще багато хрящ. тканини. Тривалі статичні пози тіла (сидіння) зумовлюють викривлення хребта, що негативно впливає на кровообіг, дихання й ослаблює організм. Активно зміцнюються зв'язки, м'язи (зростає їх обсяг, збільшується сила), великі м'язи розвиваються швидше за дрібні, тому в цьому віці дитина краще здійснює рухи тіла, ніж кінцівок, особливо пальців. Для підтримання її працездатності необхідне перебування на свіжому повітрі не менше 3–3,5 год. на добу. У цей період підвищується рухливість нерв. процесів, врівноваженість у збудженні та гальмуванні, що дає змогу дітям швидко змінювати свою поведінку відповідно до вимог дорослих. Суттєво зростає роль 2-ї сигнальн. системи, добре розвинені всі органи чуття, однак треба звертати увагу на те, щоб дитина не напружувала очі, правильно сиділа за партою, оскільки порушення цих вимог може призвести до підвищення очного тиску, нечіткості зображень на сітківці й виникнення короткозорості. Вступ дитини до школи – новий етап у житті й діяльності, до якого її треба підготувати фізично й психологічно, адже в школі змінюється соц. оточення й виникають нові види діяльності. У результаті кризи 7-ми р. народжується «соціальне Я»; з'являється нове внутр. життя, новий рівень самосвідомості – внутр. позиція, ставлення до самого себе та інших; цінності, морал. норми; закріплюється стійка особистісна риса – мотив досягнення успіху; змінюється структура поведінки й з'являється рац. та емоц. оцінка результатів своїх дій. Анатомо-фізіол. розвиток та поступове розв'язання кризи призводять до таких психол. новоутворень: довільність психіч. процесів; внутр. план дій; рефлексія (осмислення умов, закономірностей і механізмів своєї діяльності), а також самооцінка та самоконтроль. Сприймання, що стає довільним, та відчуття в М. ш. в. характеризуються високою гостротою зору та слуху, доброю орієнтацією у формах та кольорах. Удосконалюється робота аналізаторів, що дозволяє розрізняти відтінки кольорів, висоту звуків тощо. Також молодші школярі досить легко розрізняють «ліве» й «праве», орієнтуються в часі – година, день, тиждень, хоч ще слабо сприймають хвилину, місяць, хронол. дати й важко розуміють перспективу. У цей період у них розвивається спостереження; розвиток пам'яті характеризується зміною способів запам'ятовування: спочатку повторюються окремі слова, потім – групи слів, об'єднаних за певними ознаками, і, нарешті, використовуються логічні прийоми запам'ятовування. Поступово підвищується здатність заучувати й відтворювати, зростає продуктивність, обсяг, міцність,

точність запам'ятовування. Відбувається зміна співвідношення мимовіл. й довіл. запам'ятовування, образ. та словесно-логіч. пам'яті. Мислення в М. ш. в. починає функціонувати на рівні конкрет. операцій. Дитина може не лише розуміти визначення, а й дати його. Операції аналізу й синтезу починають поєднуватися під час порівняння об'єктів. Аналіз поступово переходить в абстрагування. Узагальнення спочатку відбувається перцептивно-практ. способом, потім переходить в уявно-мовний. Зростає кількість індукт. та дедукт. умовиводів. Виникають елементарні логічні судження. Уява в М. ш. в. надзвичайно бурхлива, яскрава, некерована. Удосконалюється відтворювал. уява, яка стає більш реалістичною. Відбувається перехід від репродукт. форм уяви до творчої. Зростає вимогливість дитини до образів уяви, швидкість утворення образів фантазії. У М. ш. в. переважає мимовіл. увага, що досить активно розвивається, відповідно потрібно й будувати навч. процес, використовуючи яскравий дидакт. матеріал. Поступово, з тривалими часовими затратами та зусиллям, розвивається довіл. увага. Розвиток мовлення в М. ш. в. насамперед характеризується свідомим вживанням різних форм слова. Діти цього віку можуть використовувати в спілкуванні такі форми мовлення, як повторення, монолог, повідомлення, критика, наказ, прохання, погроза, питання, відповіді. З 2-го кл. вони починають «переносити» слова в нові ситуації. Поступово зростає швидкість письма й читання, підвищується їх якість. З 3-го кл. діти починають правильно розставляти розділові знаки, читають з інтонацією, паузами, вільно, повно й послідовно переказують прочитане. Також зростає темп читання. Важливим навиком цього періоду є мовчазне читання, оскільки воно символізує появу внутр. мовлення. Серед укр. дослідників М. ш. в. вивчали: О. Запорожець, О. Скрипченко, С. Максименко, Г. Костюк (психол. аспекти навч. та заг. закономірності розвитку); І. Бех, М. Боришевський (психол. аспекти виховання); В. Моляко, В. Рибалка (психол. аспекти обдарованості); В. Клименко, О. Кочерга (психофізіол. аспекти та становлення творчості); Ю. Гільбух, С. Коробко, О. Проскура (аспекти психол. діагностики розвитку); Н. Бібик, М. Вашуленко, О. Савченко, В. Сухомлинський (пед. аспекти навч. та виховання).

Рекомендована література

1. Амонашвили Ш. Здравствуйте, дети! Москва, 1986;
2. Його ж. Единство цели. Москва, 1987;
3. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. К., 1989;
4. Адаптація дитини до школи. К., 2003;
5. Готовність дитини до навчання. К., 2003;
6. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Х., 2012;
7. Коробко С. Л. Робота психолога з молодшими школярами: Метод. посіб. 3-є вид. К., 2014.

Інформація про статтю

Автор:

О. В. Кочерга

Авторські права:

Статтю захищено авторським правом згідно з чинним законодавством України. Докладніше див. розділ [Умови та правила користування електронною версією «Енциклопедії Сучасної України»](#)

Бібліографічний опис:

Молодший шкільний вік / О. В. Кочерга // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019. – Режим доступу : <https://esu.com.ua/article-69054>

Тип публікації:

Енциклопедична стаття

Том ЕСУ:

21-й

Дата виходу друком тому:

2019

Дата останньої редакції статті:

2019

Цитованість статті:

[переглянути в Google Scholar](#)

Для навчання:

[використати статтю в Google Classroom](#)

Тематичний розділ сайту:

[Світ-суспільство-культура](#)

EMUID (ідентифікатор ECU):

69054